

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ КОРЕНІ УКРАЇНСЬКОГО СОЛІДАРИЗМУ

Український солідаризм є творчим синтезом найвищих здобутків європейської соціологічної думки і концентрованим вираженням української національної ідеї на сучасному етапі розвитку людської цивілізації.

Філософські підвалини української національної ідеї¹ сформулював Григорій Сковорода. Фактично, він побудував загальну модель української національної ідеї як ідеалу національно-суспільного устрою, орієнтованого на синтез індивідуалізму та своєрідного, насамперед духовно-соціального корпоративізму, що виключає як зрівняльно-нівелюючі імперсько-бюрократичні, так і егоїстично-відособлені лібералістичні форми організації національного життя.

Цілісну концепцію української національної ідеї з наукових позицій сформулював Драгоманов. Нарешті, у теорії націоналізму Липинського українська ідея остаточно постає як форма так званого "класократичного" елітарно-корпоративного суспільного устрою, котрий якісно протистоїть і охлократично-державницькому типу імперіалізму, уособлюваному Росією, і його колоніально-економічному ліберально-фінансовому типу, який уособлювала собою Польща (пізніше у своєму "Заповіті борцям за визволення" Винниченко остаточно сформулює цей принцип як *протистояння української колектократії російському та американському імперіалізмам*).

ТРЕТІЙ ШЛЯХ

Звертає увагу принципова типологічна близькість, майже тотожність соціальних моделей оптимального розвитку суспільства у, здавалося б, протилежних таборах української суспільної думки – соціалістичному та державницько-консервативному. **Фактично, йдеться про знаменитий "третій шлях" як одночасне уникнення вад західного ліберально-монетарного та східного зрівняльно-тоталітарного варіантів розвитку людства.** За всієї зовнішньої протилежності останні є тотожними у своєму економічному утилітаризмі, схематизмі, механіцизмі, витонченому маніпулюванні особою. Тут українська ідея, починаючи з "Книги буття українського народу" Костомарова, не тільки задає певні соціальні орієнтири одночасно Драгоманову, Франку і Липинському, але й випереджує концептуальні розробки Бердяєва, Марсея, Камю, Екзюпері, Маркузе, Фромма, енциклік сучасного соціального католицизму в серії пошуків посттоталітарного "третього шляху".

І це зовсім не випадково, адже на розвиток української національної ідеї, особливо в її соціальному аспекті, великий вплив справили саме європейські, антиетатистські концепції соціалізму, представники яких були в жорсткій опозиції до ідей державницького соціалізму загалом і до його найбільш екстремістського радянсько-комуністичного варіанту зокрема. **Йдеться про цілий напрям соціально-економічної думки, який в економічній і соціальній науці отримав назву "солідаризм"**. В межах цього напрямку не тільки розвивались основні принципи соціального партнерства між працею і капіталом, а також економічної кооперації, але й вирішувалась проблема досягнення суспільної злагоди, системної рівноваги суспільства саме з ринковою економікою.

¹ Детальніше див.: *Шморгун Олександр*. Основний зміст поняття "українська національна ідея" // Розбудова держави, 6/97.

НАУКОВИЙ ФУНДАМЕНТ СОЛІДАРИЗМУ

Ця соціально-економічна течія набула особливого поширення у Франції, де її найвідомішими представниками були Шарль Жид, Еміль Дюркгейм, Леон Буржуа. Вони надали своїм ідеям солідне теоретичне обґрунтування. Зокрема можна назвати такі праці: Дюркгейм “Про розподіл суспільної праці” (1893), Буржуа “Нарис філософії солідарності” (1902), Ейхталь “Соціальна солідарність та її нові формули” (1903), Бугле “Солідаризм” (1907), Флеран “Солідарність” (1907).

У всіх цих працях механізми соціальної організації та самоорганізації розглядаються як несумісні з основними принципами державницького соціалізму, який пізніше набув найбільшого поширення в Росії. Якщо Дюркгейм вважав головною формою реалізації принципу солідарності профспілки як особливі форми асоціації виробників, то Жид, котрий надрукував в 1909 році програмну роботу “Кооперація”, – відповідно органи споживчої кооперації. Як тут не згадати ідеї видатного українського економіста і соціолога Туган-Барановського та його фундаментальну працю “Про соціальні основи кооперації”, яка повністю перебуває в річищі концепції солідаризму, проти якої саме з позицій затятого етатизму виступив Ленін. Між іншим, ідеї трудової споживчої кооперації мали не тільки великий вплив на теоретиків українського націоналізму в діаспорі, але й відіграли неабияку роль у її утвердженні та економічному зростанні. У маловідомій же праці Боярського “Національний солідаризм” здійснюється плідна спроба обґрунтування **необхідності стабільного функціонування солідаристського суспільства як єдності ліберально-ринкової, державно-капіталістичної та корпоративної соціальних парадигм за домінування національного чинника.**

В цілому можна сказати, що різноманітні теоретичні напрями як європейських, так і національних українських ідей об’єднує спільна опозиція до державницького капіталізму і граничного лібералізму з притаманним їм утилітаризмом та космополітизмом.

ІДЕАЛ ЛЮДСЬКОЇ СВОБОДИ

Національний солідаризм та корпоратизм формувалися в руслі гуманістичних традицій католицького соціального християнства, а витoki української ідеї сягають гуманістичних ідей на стику Протестантизму, який започаткував соціально-ліберальну індивідуалістичну парадигму (пуританізм) і державно-капіталістичну парадигму (класичний кальвінізм), та католицької Контрреформації, орієнтованої переважно на духовно-містичну єдність людей.

Надзвичайно важливим є й те, що соціальні виміри всіх без винятку трактувань української національної ідеї мали попереднє обґрунтування в її загальнофілософських вимірах у працях Сковороди, Гоголя, Юркевича та ін. Йдеться про світоглядний ідеал такого розуміння людської свободи, який виключав би крайній общинний зрівняльний колективізм у його російському прояві (апологетика якого так чи інакше притаманна всім варіантам російської ідеї), та крайній ліберальний “соціально-атомарний” індивідуалізм протестантського штибу у його західному прояві. Тут, як підкреслює багато дослідників, Гоголь та Юркевич випередили гуманістичний персоналізм Бердяєва, Бубера, Марселя і Фромма².

ПОВАГА ДО ІНШИХ НАРОДІВ

Особливістю української національної ідеї є насамперед її антишовіністична спрямованість. На протигагу міфів про всесвітню теократію (як теоретичній моделі ще більшого зростання російської імперії), а також цивілізаторської місії Заходу щодо колоніальних народів **українські мислителі виходили з принципу всесвітнього федералізму зі збереженням самобутності і неповторності всіх націй, об’єднання яких має відбуватись на основі їх незалежності.**

² Детальніше див.: Шморгун Олександр. Нова соціально-економічна модель: від утопії до... міфу?! // Політологічні читання, 3/92.

Разом з тим уже в “Книзі буття українського народу” міститься історіософська ідея про належність слов’янських народів до так званих “історичних націй”, котрі у своєму духовно-світоглядному розвитку перебувають у межах європейського ареалу на передньому краї соціального поступу людства, що водночас повністю виключає будь-яке дискримінаційне ставлення до інших народів.

ПОВАГА ДО СВОГО МИНУЛОГО

Другою важливою особливістю, котра складає специфіку української національної ідеї, є своєрідний традиціоналізм, еволюціонізм у розумінні формування нації. На противагу “революціоністському” просвітницькому раціоналістичному соціальному утопізму, який базувався на уявленні про власне минуле як “варварство” і доцивілізоване буття, видатні українські мислителі і народницько-соціалістичного, і консервативно-монархічного напрямку ставили минуле України з часів Київської Русі за взірць, формулюючи свій соціально-моральний ідеал у релігійно-міфологічній формі. Звідсіля, зокрема, ідеалізація селянської праці і селянства як верстви, котра в силу свого “природного” невідчуженого способу буття, здійснюваного на основі кровної родової спорідненості, забезпечує “органічну” глибинну духовно-моральну єдність нації.

З цих позицій піддаються гострій критиці вади класичного капіталізму за формалізацію міжособистісних стосунків, підпорядкування їх суто матеріальному інтересу, за притаманні йому форми економічного гноблення або власного народу (передусім через фінансово-посередницькі механізми відчуження виробленого продукту від безпосереднього виробника), або інших народів, що веде до класових антагонізмів, провокує соціальні конфлікти, порушує органічну єдність націй. Це ж веде до виникнення компрадурської буржуазії, за допомогою якої здійснюється механізм фінансово-економічного, а потім і військового закабалення націй іззовні, позбавлення їх власної державності.

ОРГАНІЧНІСТЬ

Патріотично-емоційне одухотворення природи, поетизація сільського способу життя в межах української національної ідеї мають чітке антитехнократичне і навіть екологічне (Подолінський) забарвлення. Вони перебувають у річищі європейської передромантичної, романтичної і навіть постромантичної гуманістичної критики вад не тільки індустріального, але й так званого “постіндустріального” суспільства: лінія Платон – Беме (твори якого знав Сковорода) – Гердер – Руссо – Новалис – Шеллінг – Бердяєв – Маркузе й Ортега-і-Гассет.

До своєрідності української національної ідеї необхідно також віднести й орієнтацію на духовний корпоратизм на національному ґрунті, пов’язаний з уявленням про глибоку спорідненість соціальної справедливості і національної незалежності.

Нарешті, українській національній ідеї притаманний своєрідний етичний естетизм, що має витoki у філософських ідеях Сковороди, Гоголя, Юркевича. Естетизм та одухотворення неповторної краси рідної природи тісно пов’язані з антропологізацією батьківщини, яка уявляється в образі Матері, Батька³, коханої, яку треба захистити від загарбників⁴. Безпосереднім наслідком такої естетичної антропологізації стала загальна орієнтованість фактично всієї української філософії на так зване “природне”, морально-релігійне право на противагу праву “писаному”, антипротестантська, точніше, антираціоналістична спрямованість української національної ідеї, що виявилось у критиці принципу “розумного егоїзму” як справа, так і зліва. Акцент на морально-релігійному солідаризмі, різноманітних формах корпоративності, самоврядування був характерний для представників як соціалістичного, так і державницького напрямів української суспільної думки.

³ Зокрема, патерналістське розуміння ідеї Гетьманства в Липинського.

⁴ Пізніше ця традиція саме в національному контексті знайде втілення у творах таких видатних художників, як Екзюпері, Унамуно, Лорка.

ДУХОВНО-ПСИХОЛОГІЧНА ЦІЛІСНІСТЬ

В результаті український солідаризм як концентроване виявлення національної ідеї осягає найглибший емоційно-уявний, історично найвищий вимір національної самосвідомості. Він підпорядковує собі, наповнює якісно новим змістом і синтезує попередні виміри національної ідеї: етнічно-расовий, релігійний, державницько-волонтаристичний та раціонально-економічний. Це означає, що **основою етнічного, релігійного і навіть економічного патріотизму повинен стати передусім міжособистісний, духовно-психологічний зв'язок на засадах спільних культурно-гуманістичних цінностей, що мають одночасно національне і загальнолюдське значення.** Не випадково поняття “народний дух” (Шевченко, Куліш), “колектократія”, “конкордизм” (Винниченко), “класократія” (Липинський), “Націократія” (Сціборський), “національний солідаризм” (Боярський) містять у собі фактично **посткапіталістичний ідеал національного і соціального устрою.**

Український солідаризм знаходиться в рідкісній загальноєвропейських духовних засад і пов'язаний з пошуком не тільки національного, але й соціального ідеалу, котрий відповідав би найвищій стадії людського поступу. Практично всі видатні українські мислителі ХХ століття дійшли висновку, що саме “нація є найвищий тип людської спільноти”. На противагу граничному лібералізму та комунізму з їх космополітизмом та економізмом фундатори української національної ідеї цілком справедливо виходили з того, що реальним “базисом”, над яким надбудуються економічна та суто державницька сфери незалежної України, повинен стати національно-духовний чинник.

ШКОЛА КШАТРИЇВ

БОРОТЬБА ЗА МАЙБУТНЄ

Боротьба на війні важка.

Найбезглуздішою є боротьба за минуле. Екстремальний її випадок – помста. Помста – це спроба змінити минуле. Проте його не зміниш, хіба що в уяві. Тому помста – прихована форма безумства.

Боротьба за теперішнє – найкривавіший вид боротьби. Віддай зараз же! Відпусти! Стій! Негайно відповідай! Розпалюються пристрасті, тверде на тверде, іскри і дим. Спітнілі тіла і волосся сторчком. Вправний воїн уникає такої бездарної втрати сил. Він постійно ставить противника в такий стан, коли боротися за теперішнє вже пізно.

Боротьба за майбутнє – єдино достойний вид боротьби. Боротьба за теперішнє придатна лише для того, щоб зафіксувати поразку противника. Якщо, звичайно, ця боротьба не є обманним ходом, без яких війни не буває.

Противник готовий обороняти висоту і відбити атаку. Атака – боротьба за теперішнє. Проте якщо здійснено успішний обхід, то противник може залишити висоту без бою. Правильне ведення боротьби за майбутнє звільняє від боротьби за теперішнє.

Борючись за майбутнє, потрібно не відбирати у противника можливість побачити свій Шлях, але наближати його до бачення Шляху. Ніколи не поглиблюйте ворожнечі.